Talousvaliokunnalle 27.2.2024

Anarâšah rs
Inarinsaamelaiset ry

Asia: HE 100/2023 VP Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi saamelaiskäräjistä annetun lain ja rikoslain 40 luvun 11 §:n muuttamisesta

Inarinsaamelaiset ry – Anarâšah rs ei hyväksy hallituksen esitystä saamelaiskäräjälaiksi esitetynlaisena. Saamelaiskäräjälaki on kokonaisuudessaan uudistamisen tarpeessa, mutta lähtökohta on se, että se tulisi tehdä osallistamalla saamelaisia uudistustyöhön toteutunutta laajemmin. Inarinsaamelaiset ry toteaa, että emme ole voineet asiallisesti ja hyvää hallintotapaa noudattaen osallistua itseämme koskevaan päätöksentekoon. Tästä oli huolestuneena myös osa lakityöryhmän jäsenistä. Saamelaiskäräjien valtaryhmittymä on saanut sanella lakiesityksen haluamakseen. Lakiesityksestä ei myöskään ole tehty vaikutusten arviointia, mikä normaalisti edellytetään lainsäätämisprosessissa.

Saamelaisilta ollaan tällä lakiesityksen muotoilulla viemässä yhdenvertainen äänioikeus. Räikein ihmisoikeusloukkaus on tapahtunut vuoden 2023 keväällä, kun Saamelaiskäräjät poisti äänioikeuden inarinsaamelaisilta, joillakin heistä on jopa kuusi kertaa KHO:n määräys tulla merkityksi vaaliluetteloon. Tämän poliittisen pelin uhriksi joutui inarinsaamelaisten edustaja, vuoden 2019 vaalien historian suurimmalla äänimäärällä valittu ääniharava. Vaaliluettelosta poisto esti häntä asettumasta ehdolle viime syksyn vaaleissa. KHO:n Kuusiniemi muistuttaa, että oikeusvaltiossa kaikki toiminta on lakisidonnaista, eikä mikään toimielin tai kukaan päätöksentekijä ole lain yläpuolella. Viimeksi käydyistä vuoden 2023 saamelaiskäräjävaaleista on tehty 55 valitusta ja noin 100 äänioikeuden poistamista koskevaa valitusta. Kaikki nämä valitukset ovat edelleen käsittelyssä Korkeimmassa hallinto-oikeudessa.

Inarinsaamelaiset ry - Anarâšah rs vaatii, että voimaan tullessaan lailla turvataan myös edellä mainittujen vaaliluettelosta poistettujen ja heidän jälkeläistensä äänioikeus. Tällä turvataan demokratian ja yhdenvertaisuuden toteutuminen saamelaisten keskuudessa.

Saamelaiskäräjävaalit käydään henkilövaaleina. Saamelaiskäräjien edustajia ei valita suhteellista vaalitapaa käyttäen, kuten parlamentaristisessa demokraattisissa on tapana toimia. Muun muassa tästä syystä saamelaiskäräjillä ei ole päässyt toteutumaan ns. demokratian itsekorjautuvuus. Tämä on vuosien saatossa johtanut tilanteeseen, jossa valta on alkanut keskittymään ja tällä hetkellä saamelaisyhteisö elää tilanteessa, jossa saamelaiskäräjävaaleja ei käytännössä tarvitsisi käydä lainkaan. Vaalikaudesta toiseen vaaleilla valituista edustajista osa henkilöitä syrjäytetään pysyvästi päätöksenteon ulkopuolelle. Suomen saamelaiskäräjillä ei vallitse parlamentarismi. Nyt hallituksen eduskunnalle jättämä esitys saamelaiskäräjälaiksi on pienen saamelaispoliittisen valtaryhmittymän edustajien laatima ja se näkyy myös lopputuloksessa. Saamelaisten oikeutta alkuperäiskansana itse määrittää oman itsehallintoelimensä rakenteet ei voi Suomessa tarkoittaa sitä, että autoritaarista valtaa käyttävä ryhmittymä saisi tehdä ihan mitä tahansa, vaientaa erilaiset mielipiteet ja syrjiä kansansa jäseniä.

Inarin kunta on Suomen suurin kunta ja sen rajat noudattelevat inarinsaamelaisten vanhan siidan, eli inarinsaamelaisten sukujen hallinnoiman nautintoalueen rajoja. Inarinsaamelaiset ovat perinteisesti eläneet kalastuksesta. Inarinsaamelaisen perinteinen elinkeinorakenne joutui murrokseen 1940-luvulla alkaneen Inarijärven säännöstelyn myötä, jonka seurauksena perinteinen kalastus ei enää elinkeinona yksin riittänyt. Inarinsaamelaiset joutuivat etsiytymään muiden elinkeinojen pariin ja työllistivät itsensä *metsätaloudella*, *kullankaivuulla* ja *matkailulla* sekä yhdistämään kalastukseen muita elinkeinoja, kuten *metsästystä* ja *pienimuotoista poronhoitoa*.

S*aamenkäsitöiden myymisestä* matkailijoille on myös tullut merkittävä tulonlähde toisen maailmansodan jälkeen Ylä-Lapissa.

Saamelaiskäräjät ei ole käynnistänyt mitään toimia inarinsaamelaisten kalastuselinkeinon elvyttämiseksi.

Hallituksen esitys saamelaiskäräjälaiksi

Inarinsaamelaiset ry – Anarâšah rs toteaa, että emme ole voineet asiallisesti ja hyvää hallintotapaa noudattaen osallistua itseämme koskevaan päätöksentekoon lainvalmisteluprosessissa. Tästä oli huolestuneena myös osa

lakityöryhmän jäsenistä. Saamelaiskäräjien valtaryhmittymä on saanut sanella lakiesityksen poliittisten tavoitteidensa mukaiseksi. Lakiesityksestä ei ole tehty vaikutusten arviointia, mikä näin laajoihin oikeuksiin vaikuttavissa lainsäädäntöprosesseissa normaalisti edellytetään.

Inarinsaamelaiset ry – Anarâšah rs toteaa, ettei saamelaisten itsemääräämisoikeus vahvistu lakiesityksen myötä tasapuolisesti. Vahvistamalla valtaa pitävän ryhmittymän itsemääräämisoikeutta poljetaan toisten itsemääräämisoikeutta. Ei riitä, että laissa on maininta, että saamelaiskäräjät voi perustaa toimielimiä. Inarinsaamen neuvottelukunta on nyt saamelaiskäräjien työjärjestyksessä mutta ei ole juurikaan toiminut. Ei voi olla isomman saamelaisryhmän tahdon varassa mitä toimielimiä on.

5 -6 § Saamelaiskäräjien yleinen toimivalta, saamelaisten edustaminen
Suomen saamelaiskäräjät on vuosien varrella epädemokraattisen vaalitavan ja hallintomallin seurauksena alkanut autoritarisoitumaan. Pitkittyneen saamelaiskiistan vuoksi saamelaiskulttuuri on politisoitunut. Saamelaiskärjillä on hankkeita, tai saamelaiskäräjät on mukana tai rahoittajana hankkeissa, joissa luodaan eettisiä ohjeistuksia. Olemme tilanteessa, jossa saamelaiskäräjien laatimat ”eettiset ohjeet” rajoittaa matkailu- ja käsityöyrittäjien oikeutta tuottaa sellaisia tuotteita, mitä he itse haluaisivat myydä. Yleinen keskusteluilmapiiri eettisyydestä aiheuttaa sen, että asiakkaat ovat arkoja ostamaan saamelaisten elinkeinoharjoittajien ja yrittäjien tuotteita.

9 § Neuvotteluvelvoite
9 § pyrkimys saavuttaa yksimielisyys saamelaiskäräjien kanssa tai saada saamelaiskäräjien suostumus ennen päätöksentekoa tarkoittaa käytännössä veto-oikeutta, maankäyttöhankkeissa. Nykyisessä tilanteessa monet inarinsaamelaisten harjoittamat elinkeinot, sekä elinkeinot, joiden kautta inarinsaamelaisia työllistyy, ovat joutuneet altavastaajan asemaan monien saamelaisia koskevien päällekkäisten lakien ja menettelyiden kautta, joiden kautta saamelaiskäräjät käyttävät valtaa. Emme voi hyväksyä sellaista tilannetta, jossa saamelaiskäräjälaki mahdollistaa saamelaiset elinkeinojen ja elinkeinonharjoittajien ja yrittäjien olevan keskenään eriarvoisessa asemassa toisiinsa nähden poronhoidon saadessa tällä hetkellä suurta painoarvoa saamelaiskäräjien toiminnassa.

Jo nyt mm. poroelinkeino on jakautunut Suomessa kahteen leiriin viime kesäkuussa pidetyn Poroparlamentin eli Paliskuntain yhdistyksen vuosikokouksen jälkeen. 11 saamelaispaliskuntaa marssi ulos kokouksesta ja Paliskuntain yhdistyksestä. Perustetun Saamelaispaliskunnat ry:n tavoitteena on perustaa oma poronhoitohallinto saamelaiselle poronhoidolle mahdollisimman pian Saamelaiskäräjien suojissa. Viimeisimmissä KHO:n ratkaisuissa Saamelaispaliskuntien jäsenet, jotka edustavat neljäsosaa Suomen poronomistajista, ovat vedonneet erioikeuksiin elinkeinonsa harjoittajien keskuudessa. Kaikki tämänkaltaiset muutokset tulisivat entisestään vaikuttamaan siihen, että Saamelaiskäräjillä on pyrkimys siirtää poronhoitoelinkeino ja myös muita elinkeinoja vain vaaliluetteloon kuuluville saamelaisille.

9 a ja 9b vaikutuksia muihin erilaisiin perinteisiin saamelaiselinkeinoihin, saamelaisten elinkeinoharjoittajien ja yrittäjien perusoikeuksiin, ei olla selvitetty.

Lakiesityksen 9 § vaatimuksineen ja velvoitteineen on kohtuuton ja voi viivyttää lupa-asioiden ja palveluratkaisuiden hallinnollista käsittelyä. Esitys voi vaarantaa vähemmistön vähemmistössä elävän alkuperäisväestö inarinsaamelaisten asemaa sekä erityisesti sitä inarinsaamelaista kansanosaa, joita saamelaiskäräjät ei hyväksy saamelaisiksi. Saamelaisten kotiseutualueella asuvat saamelaiset eivät voi olla eriarvoisessa asemassa muun maan asukkaisiin nähden. Saamelasikäräjille ei voi antaa valtaa vaikuttaa yksityisen omaisuuden suojan piiriin kuuluvaa oikeutta hyödyntää omaisuuttaan.

5-9 § muotoilu mahdollistaa entistä kapeammalle sektorille supistuvan saamelaiskulttuurin hallinnoinnin ja asiantuntemuksen. Esitämme talousvaliokuntaa pyytämään hallitukselta perusteita sille, miten eri saamelaisten elinkeinojen, elinkeinoharjoittajien, ja yrittäjien, sekä eri alojen kautta työllistyvien saamelaisten oikeudet otetaan yhdenvertaisesti huomioon eduskunnalle annetussa lakiesityksessä saamelaiskäräjälaiksi? Inarinsaamelaiset ry ei voi hyväksyä lakiesityksen mahdollistavaa tilannetta, jossa yhdelle saamelasielinkeinolle voitaisiin antaa tarpeettoman suurta painoarvoa samalla kun toiset saamelaiset elinkeinot eivät saisi saamelaiskäräjillä niille kuuluvaa asemaa. Kulttuurin ylläpidon, kehittämisen ja edistämisen taito ja tieto on kansaan sidottua pääomaa, eikä sen rajaaminen saamelaiskäräjälain myötä saamelaiskäräjille edistä saamelaisten elinkeinojen monimuotoisuutta ja kehittymistä. Saamelaisalueen elinkeinonvapaus mahdollistaa oikein johdettuna vetovoimaisen saamelaisalueen, joka houkuttaa saamelaisnuoria jäämään ja paluumuuttamaan omalle kotiseutualueelleen.

Inarinsaamelaiset ry – Anarâšah rs vaatii seuraavia konkreettisia muutoksia saamelaiskäräjälakiesitykseen:

- **3§:ssä määritelmään tulee sisällyttää etnisen polveutumisen vaatimus**
- **23§ Vaaliluettelon perustaminen tulee säilyttää voimassa olevan lain mukaisesti: "*Vaalilautakunta laatii äänioikeutetuista vaaliluettelon edellisten vaalien vaaliluettelon ja väestötietojärjestelmän tietojen pohjalta*". Saamelaiskäräjien vaaliluettelon uudelleen kokoamista ennen jokaista vaalikautta ei tule hyväksyä, koska se mahdollistaa poliittisen mielivallan käytön. Vaaliluetteloon tulee palauttaa kaikki sieltä ilman omaa pyyntöään poistetut henkilöt ilman aikarajaa**
- **10§ Saamelaiskäräjälakiin tulee sisällyttää suhteellinen vaalitapa, joka takaa demokratian ja sitä kautta toteutuva saamelaisten yhdenvertaisuuden saamelaiskäräjillä.**
- **20§ Vaalilautakunnan sijaan vaaliluettelon ylläpitäminen tulee muuttaa virkamiestyöksi kuten Norjassa ja Ruotsissa; tämä poistaisi etnisen profiloinnin ja poliittiset tarkoitusperät saamelaiskäräjien vaaliluettelon muodostamisessa.**
- **41 § nykyinen suora valitusoikeus KHO:lle tulee säilyttää saamelaisten yhdenvertaisen oikeusturvan varmistamiseksi, eikä muutoksenhakulautakunnan muodostamista tule sisällyttää lakiin.**

Lakiin tulee lisäksi kirjata Inarinsaamelaisten oikeusaseman turvaamiseksi laintasoisesti Inarinsaamelaisten neuvottelukunta, jolle tulee oma päätösvalta. Ei riitä, että laissa on maininta, että Saamelaiskäräjät voi perustaa toimielimiä. Inarinsaamen neuvottelukunta on nyt saamelaiskäräjien työjärjestyksessä mutta ei ole juurikaan toiminut. Ei voi olla isomman saamelaisryhmän tahdon varassa mitä toimielimiä on.

Mikäli edellä mainittuja kohtia ei korjata esitetyllä tavalla, voi Saamelaiskäräjät vaaliluettelon muodostamisen kautta rajoittaa 9§:n nojalla elinkeinojen vapautta saamelaisten kesken. Laki antaisi mahdollisuuden syrjivälle elinkeinopolitiikalle, jossa elinkeinojen harjoittamisen mahdollisuuksia voidaan kohdentaa tietyille ryhmille ja rajoittaa toisilta. Tämä kehitys on ollut jo selkeästi näkyvissä saamelaisalueella ja saamelaisyhteisössä.

Inarinsaamelaiset ry – Anarâšah rs ei hyväksy Saamelaiskäräjien yleisen toimivallan laajentamista saamelaisten itsemääräämisoikeuden nimissä, ennen kuin Suomessa on tehty laaja-alainen selvitys siitä, kuka kuuluu alkuperäiskansaan ja mitkä organisaatiot voi edustaa saamelaisia ja käyttää Suomen alkuperäiskansan puheoikeutta. On selvitettävä, miten saamelaiskäräjien toiminta, ja useat päällekkäiset lait ja menettelyt, joiden kautta saamelasikäräjät käyttävät valtaa, vaikuttavat alueen elinkeinoihin. Voimassa oleva saamelaiskäräjälaki on edustuksellisen demokratian kannalta ongelmallinen eikä saamelasikäräjät kykene edustamaan kaikkia saamelaisia. Tämä lakiesitys heikentää kykyä entisestään.

Jarmo Katajamaa
puheenjohtaja
sähköposti:jkatajamaa@live.com

Inka Kangasniemi
varapuheenjohtaja
ikangasniemi@hotmail.com

Inarinsaamelaiset ry – Anarâšah rs *on perustettu Inarissa 2007. Inarinsaamelaiset ovat olleet Inarin alueen alkuperäiskansaa ikimuistoisista ajoista lähtien. Yhdistyksessä on tällä hetkellä 150 jäsentä. Inarinsaamelaiset ry:n tarkoituksena on inarinsaamelaisen kulttuurin ylläpitäminen ja edistäminen, inarinsaamelaisten aseman ja oikeuksien edistäminen sekä etujen valvominen.*

Inarinsaamelaisten oikeudellinen asema Suomen alkuperäiskansa saamelaisina on osittain tunnustettu. Osan saamelaiskäräjälain määritelmän täyttäviä inarinsaamelaisten ihmisoikeukisen tullessa rikotuksi saamelaiskäräjien jättäessä inarinsaamelaisen kansan jäseniä saamelaiskäräjien vaaliluettelon ulkopuolelle. Inarinsaamelaiset ry jäsenistöstä suurin osa on saamelaiskäräjien vaaliluettelossa olevia inarinsaamelaisia perheineen. Jäsenissä on myös sellaisia, jotka eivät ole saamelaiskäräjien vaaliluettelossa, joko siksi, että eivät ole sinne hakeutuneet, tai eivät ole tulleet hyväksytyksi vaaliluetteloon. Inarinsaamelaiset ry on jäsenmäärältään yksi suomen suurimmista saamelaisyhdistyksistä.